

The Identification of The Factors Affecting Credentialism in the Higher Education System of Iran

*Nasrin KarimiAsl **Hamidreza Arasteh ***Kamran Mohammadkhani
**** Mostafa Edjtehadi

* phhd candidate in the field of higher education management ·Department of Higher Education Management, Faculty of Management and Economics, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. nasrin.karimiasl@gmail.com
** Professor, Department of Educational Management, Faculty of Management, Kharazmi University, Tehran, Iran. arasteh@khu.ac.ir
*** Associate Professor, Department of Higher Education Management, Faculty of Management and Economics, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. k.kamran@srbiau.ac.ir
**** Associate Professor, Department of Sociology, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran. m-edjtehadi@sbu.ac.ir

Received: 26.09.2023

Accepted: 07.01.2024

P.25-46

Abstract

The purpose of this research was to identify the factors influencing degree orientation in the country's higher education. The research method is the qualitative content analysis method of the document analysis type, and it is classified in the field of applied research. The statistical population of the research included research articles related to degree orientation in the country's higher education. The number of 15 articles in the 20-year period from 1380 to 1400 was selected using the purposeful sampling method. After selecting the research articles, in order to analyze the qualitative data obtained from the analysis of the research documents, open coding and axial coding and selective encoding were used. In the first stage 330 concepts were identified. In the second stage, all the identified concepts were classified into 24 more general components and finally the factors affecting degree orientation in the higher education system can be divided into 3 main categories of political and structural conditions (6 components), the country's scientific and educational environment (10 components) and social and cultural conditions (8 components) were classified. Some of those factors are rooted in the educational system and the scientific environment of the country, as well as the structure and function of the university and the management methods of the university. One part is rooted in the structural and political system and is caused by the functional bias of the trustee and government institutions, and the other part is rooted in the social and cultural system.

Keywords: Degree orientation, Central degree, Content analysis, Universities, Higher education system.

Corresponding Autho: Hamidreza Arasteh - Arasteh@khu.ac.ir

Introduction

According to experts, certification has become the norm in the country, and continuing to move in this direction will plunge higher education into a fatal quality crisis. On the other hand, the review of the conducted studies shows that the components of reducing degree orientation in the country's higher education system have not been comprehensively identified so far; Because the previous researches, each from a specific dimension, have dealt with degree orientation in the university, and the role of each of these researches in identifying the factors affecting degree orientation and its consequences is important in its own place, but reducing degree orientation requires identifying all the influencing factors. It is comprehensive.

Methodology

The purpose of this research was to examine the methodology of previous researches and to identify the factors influencing degree orientation in the country's higher education system using the content analysis method. The research method used in this research is the qualitative content analysis method of the document analysis type, and in terms of the nature of the descriptive-analytical research, and in terms of the purpose, it is classified in the field of applied research. The statistical population of the research included research articles related to degree orientation in the country's higher education. The number of 15 articles in the 20-year period from 1380 to 1400 was selected using the purposeful sampling method.

Findings

The results showed that the phenomenon of document orientation is the product of many factors and variables that are involved in its appearance. Some of those factors are rooted in the educational system and the scientific environment of the country, as well as the structure and function of the university and the management methods of the university. One part is rooted in the structural and political system and is caused by the functional bias of the trustee and government institutions, and the other part is rooted in the social and cultural system. The social values and beliefs of the society as well as the existing cultures in the country cause people to have certain mental backgrounds in the field of further education and tend towards degree orientation.

Curriculum inefficiency, weak management and quality of universities have the most frequency among the scientific and educational environment factors affecting students' degree orientation. It can be said that the degree orientation of students will be realized when the structure and management methods of universities change, and therefore it depends on the change of curricula and emphasis on skill training, management methods of universities and related results. Political and structural factors refer to the political structures of the country and the existing policies in the country, which should be moved in a direction to reform the economic structure of the country and its administrative structure in order to reduce credentialism in the society. So that the chain of growth and development of the country changes and grows. Also, a kind of mutual relationship between degree on one hand and social prestige and prestige on the other hand, economic and social rights and cultural status, etc., plays an effective role in intensifying this trend, because with a wrong view in the unconscious society, just having a degree is a symbol of success, ability and it is considered culture. In this regard, there is a need to make fundamental changes in the social system, the attitude of the society and people in the field of university and education in the society, and the system and its parameters should move towards a specialized, high-quality and result-oriented system.

Conclusions

The findings show that the weak educational performance of universities on the one hand and the mismanagement of university administrators and managerial weakness in universities and lack of attention to innovation in different disciplines, failure to change academic disciplines in accordance with the needs of society, successive changes of administrators with conflicting views and functions, lack of use From the good entrance selection criteria, the ease of admission and the

lack of scientific and research qualifications of those accepted, the unregulated growth and without university rules, etc., all caused the university to face problems; Based on this, it is suggested that the university management, by changing the educational structures and processes in the university and changing the university policies towards quality, will create a dynamic, stimulating and productive university for the society. At the same time, the higher education system should be designed in such a way that professors are hired in a competitive environment so that everyone can find their true position.

Also, the findings show that the lack of economic, political and investment security in the country, the lack of the economy's need for higher education, and macro components of the country such as sanctions, the dependence of the economy on oil in the country are among the factors that affect the degree orientation in the country's higher education system. For this purpose, by amending employment laws and revising jobs and creating job descriptions and conditions for job certification, the role of components other than degrees can be increased in the country, and on the other hand, attention should be paid to people's capabilities, including experience, skills, and expertise. Also, by updating the qualifications of people and changing the criteria of qualifications in the society, they should determine their growth and progress. With the elimination of government monopoly, increase of recruitments outside the government, increasing the power of the country's administrative system and employees' knowledge, and preventing extensive corruption in the country's administrative system, creating efficient and effective jobs in the country, and eliminating parallel work in the country, it is possible to reform the administrative structure in the country. The country had hope and by reforming the administrative structure, we can hope to reform the process of document orientation in the society.

With cultural reform, it is also possible to create a platform for the right cultures such as contentment, value of work and activity and effort in the society; Not imitating others and not wanting to be the same color as the crowd, we will have independent, opinionated and mentally controlled people in the society. By creating employment and facilitating marriage, other components such as the only solution, temporary solution, escape from family blame, and freedom from family and home and education as entertainment will also be corrected and the society will return to the right track.

References

1. Adams, John E. (1997). A Study to Determine the impact of a percal- lege intervention on early adolescent asparition& motivation for College West Virjnia. Black Sburg, virjnia.
2. Albert, Cecilia . (۲۰۰۰) . "Higher education demand in Spain: The influence of labour market signals and family background". Higher education. Vol. ۴۰.No ,۲. 162-197.
3. Altbach, P.G. (1999). The logic of mass higher education. Tertiary education and management.5. 107-124.
4. Colbeck, C.(2005). Creating an Academic Identity, Pensilvania. Pensilvaniya University Press.
5. Collinson, Patrick. (2016).More than a third of UK graduates regret attending university .<https://www.theguardian.com>.
6. Contreras, Alan. Gollin, George.(2009). The Real and the Fake: Degree and Diploma Mills. Change. 41.2. pp. 36-43.
7. Elliot , Larry (2016). Huge increase in number of graduates 'bad for UK economy'. CIPD.
8. Enders, J. (۲۰۰۴). Higher education, internationalization, and the nation-state: Recent developments and challenges to governance theory. Higher Education, ۴۷, ۳۶۱-۳۸۲.
9. GÖLPEK, F. & Çiftçioglu, N. (2014). Socio-Economic Factors in Demand for Higher Education: Sample of Gaziantep Province. International Journal of Business and Social Science.5(1). 121-134.
10. Gould, Julie.(2015). How to build a better PhD. NATURE ,VOL 528. 22-25.
11. G reen, Francis. Henseke, Golo. (2017).Cross-National Deployment of “Graduate Jobs”: Analysis

- Using a New Indicator Based on High Skills Use.," Research in Labor Economics, in: Solomon W. Polachek & Konstantinos Pouliakas & Giovanni Russo & Konstantinos Tatsiramos (ed.), Skill Mismatch in Labor Markets, volume 45, pages 41-79,
12. Grolleau, Gilles. Lakhal, Tarik. MzoughiAn, Naoufel. (2008).An Introduction to the Economics of Fake Degrees. Journal of Economic Issues. 42. 3. 673-693.
 13. Habibi, Nader (2015). "Iran's Crisis of Overeducation: Causes and Ramifications", Middle East policy Brief Series, Crown Center for Middle East Studies, February 2015, No. 89.
 14. Habibi, Nader.(2017). Higher Education Policies and Overeducation in Turkey. European Journal of Higher Education.7.4. 440-449.
 15. Healy, Joshua. (2015). Graduating into a weak job market: why so many grads can't find work. www.shutterstock.com.au.
 16. Henkel, Mary. (2005). "Academic identity and autonomy in a changing policy environment." Higher education .49.1-2: p159.
 17. Henkel, Mary. (2007). "Can academic autonomy survive in the knowledge society? A perspective from Britain." Higher Education Research & Development. 26.1: p89.
 18. <https://www.aviva.com>
 19. Humphreys, Debra. (2010). Should All Students Go to College? The Media Obsession with the Wrong Question.
 20. Hyman, M.R & Hu, J.(2005).Assessing faculty beliefs about the importance of various marketing job skills. Journal of Education for Business. Vol 81. 3-18.
 21. Imka, Megan (2009). Explaining Credentialism in Higher Education Using Robert Park and Karl Marx. Institution: Ohio Northern University.
 22. Institute for Research and Planning in Higher Education. (2011). Statistics of Education Report, various years (persion).
 23. Jaeger, Mads Meier & Anders Holm. (۲۰۰۳-2005).Which Background Factors Matter more in Intergenerational Educational Attainment: Social Class, Cultural Capital of Cognitive Ability? A Random Effects Approach. CAM (Centre for Applied Microeconometrics), Institute of Economics, University of Copenhagen.
 24. Kraak, A. (2000). Changing Modes New Knowledge Production and its Implications for Higher Education in South Africa. Human Sciences Research Council (HSRC).
 25. Lea, S. (2009), "Factors That Influence Students' Desiers to Attend Higher Education", Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for Tthe Degree Doctor of Education Seton Hall University.
 26. Lee, Yen Nee.(2017).Rethinking Singapore's education: from emphasis on grades to constant retraining of workers.<https://www.cnbc.com>.
 27. Liaghati, H., Yazdi, M. and Mobarghaee Dinan, N. (2017). Analytical Investigation of Environmental Higher Education Status in Iran, Environmental Education and Sustainable Development Journal. 5(4), 63- 75.
 28. Lotka ,A.j.(1996). "The frequency distribution of scientific productivity", Journal of the Washington academy of sciences, Vol.16,No,12.318.
 29. Mayhew, Ken. Deer, Cécile. Dua, Mehak. (2004). The Move to Mass Higher Education in the UK: Many Questions and Some Answers. Oxford Review of Education.Vol. 30. No. 1. Special Issue: Business, Education and Vocationalism (Mar., 2004). pp 65-82."
 30. Mohamedbhai, G. (2008). The Effects of Massification on Higher Education in Africa. Association of African Universities. Available at: <http://www.aau.org/sites/default/files/announce/docs/massification.pdf>
 31. Shin, J.C. & G. Harman .(2009). New Challenges for Higher Education: Global and Asia-Pacific Perspectives. Asia Pacific Education Review.10. 1- 13.
 - 32.UNESCO (2014). Global flow of tertiary level students. Retrieved from <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flowviz.aspx>

شناسایی عوامل مؤثر بر مدرک‌گرایی در نظام آموزش عالی ایران

* نسرین کریمی اصل * حمیدرضا آراسته * کامران محمدخانی * مصطفی اجتهادی

* دانشجوی دکتری مدیریت آموزش عالی، گروه مدیریت آموزش عالی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، واحد علوم و تحقیقات،

دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران nasrin.karimiasl@gmail.com

* استاد، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران arasteh@khu.ac.ir

*** دانشیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران

k.kamran@srbiau.ac.ir

*** دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران m-edjtehadi@sbu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۰

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۱۰

صص: ۲۵-۴۶

چکیده

هدف این پژوهش شناسایی عوامل مؤثر بر مدرک‌گرایی در نظام آموزش عالی کشور است. روش پژوهش مورد استفاده روش تحلیل محتوای کیفی از نوع تحلیل محتوای مقوله‌ای و از نظر هدف در حیطه پژوهش‌های کاربردی طبقه‌بندی می‌شود. جامعه آماری پژوهش شامل مقالات پژوهشی مرتبط با مدرک‌گرایی در حوزه آموزش عالی کشور است. تعداد ۱۵ مقاله داخلی در دوره زمانی ۲۰ ساله مربوط به سالهای ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۰، با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. پس از انتخاب مقالات پژوهشی به منظور تحلیل داده‌های حاصل از تحلیل اسناد پژوهشی از کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی استفاده شد، در مرحله اول (کدگذاری باز) تعداد ۳۳۰ مفهوم شناسایی شد. در مرحله دوم تمام مفاهیم شناسایی شده در ۲۴ مؤلفه کلی‌تر طبقه‌بندی شدند و در نهایت در ۳ مقوله اصلی شامل شرایط سیاسی و ساختاری (۶ مؤلفه)، محیط علمی و آموزشی کشور (۱۰ مؤلفه) و شرایط اجتماعی و فرهنگی (۸ مؤلفه) طبقه‌بندی شدند.

نتایج نشان داد که پدیده مدرک‌گرایی محصول عوامل فراوانی است که در بروز و ظهور آن دخالت دارند. بخشی از آن عوامل ریشه در نظام آموزشی و محیط علمی کشور و همچنین ساختار و کارکرد دانشگاه و شیوه‌های مدیریت دانشگاه دارد. بخشی در نظام ساختاری و سیاسی ریشه دارد و ناشی از کژکارکردی نهادهای متولی و دولتی است. بخشی دیگر، ریشه در نظام اجتماعی و فرهنگی دارد. ارزش‌های اجتماعی و باورهای جامعه و همچنین فرهنگ‌های موجود در کشور سبب می‌شود تا افراد پیش‌زمینه‌های ذهنی خاصی در زمینه ادامه تحصیل داشته باشند و به مدرک‌گرایی گرایش پیدا کنند.

واژه‌های کلیدی: مدرک‌گرایی، مدرک محوری، تحلیل محتوا، دانشگاه‌ها، نظام آموزش عالی.

نوع مقاله: علمی

۱- مقدمه

فکری و فرهنگی جامعه برای برخورداری از روش‌ها و فناوری‌های نو نیز فراهم شده است. از این نظر، آموزش عالی را می‌توان موثرترین روش سرمایه‌گذاری در منابع انسانی، اجتماعی و اقتصادی لازم برای توسعه ملی نگرش و مهارت‌ها و زمینه‌های فرهنگی دانست که با آموزش، دانش‌افزایی و ارتقاء فراهم می‌سازد. نقش آموزش عالی چه

پیدایش دانشگاه‌ها با هدف کسب دانش و دستیابی به حقایق هستی، منشاء بروز تحولات بسیاری در جوامع انسانی بوده است. آموزش عالی با تخصصی‌شدن و تربیت نخبگان جامعه در شاخه‌های مختلف دانش بشری همراه بوده است. با گسترش دانشگاه‌ها نه تنها نیروی انسانی مورد نیاز جامعه تربیت شده‌اند، بلکه زیر ساخت‌های

نویسنده عهده‌دار مکاتبات: حمیدرضا آراسته Arasteh@khu.ac.ir

متخصص صنعتی بود و به همین جهت آموزش عالی در این حوزه ایجاد شد. بنابراین دانشگاه‌ها بر اساس نیازهای کشورهای غربی به وجود آمد و افراد می‌دانستند برای چه چیزی تحصیل می‌کنند. اما در ایران وضعیت متفاوت بود زیرا وقتی دانشگاه در ایران دایر شد، فلسفه آن خیلی مشخص نبود که برای کدام هدف قرار است در این رشته‌ها نیرو تربیت شود و تنها در پزشکی نیاز آن احساس می‌شد. لذا مدرک-گرایی در جامعه اهمیت زیادی پیدا کرد و عناوین دانشگاهی تبدیل به ارزش شدند و در نتیجه خود آموزش عالی تبدیل به کالا شد و در چنین شرایطی، دانشجویان حاضر بودند پول تحصیل در دانشگاه را پرداخت کنند.

هدف از ورود به دانشگاه برای بخش عمده‌ای از دانشجویان نه تحصیل و کسب علم و آموزش، بلکه دریافت مجوز استفاده از منافع است که باعث مدرک‌گرایی شده است. در واقع با نگاه دقیق به این موضوع مشخص می‌شود که اگر بحث اعطای مدرک در سیستم آموزش عالی مطرح نبود و صرفاً موضوع آموزش و پژوهش مطرح بود، خیلی از متقاضیان ورود به آموزش عالی تمایلی به ادامه تحصیل نداشتند و یا اگر به جای مدرک تحصیلی، موارد دیگری در دستیابی به منافع مطرح بود نیز همین اتفاق تکرار می‌شد [۷].

زمانی که جامعه بر کسب مدرک و مدرک‌گرایی تأکید می‌کند و یا زمانی که داشتن مدرک به عنوان یک ارزش غالب در می‌آید و افراد مطابق ارزش‌های جامعه در صدد گرفتن مدرک برمی‌آیند، در چنین شرایطی افراد از هر راه ممکن در پی مدرک، چه از راه مشروع و چه نامشروع مبادرت می‌ورزند. مثلاً ممکن است درصدد گرفتن مدرک تحصیلی غیر از مدرسه در آموزشگاه غیر مجاز و یا خریدن و جعل مدرک برآیند [۲۰].

طبق آخرین گزارش‌ها، ایران ۵ برابر کشورهای پیشرفته دنیا دانشگاه دارد. در واقع در ایران ۲ هزار و ۶۴۰ دانشگاه وجود دارد در حالی که دو کشور پرجمعیت آسیایی یعنی چین و هند در رده‌های پایین‌تری قرار دارند. بر این اساس چین تنها ۲ هزار و ۴۸۱ و هند هزار و ۶۲۰ دانشگاه دایر کرده است. گزارش مؤسسه اسپانیایی «CISC» نشان می‌دهد تعداد دانشگاه‌ها در اغلب کشورهای پیشرفته جهان زیر ۵۰۰ دانشگاه است؛ به طوری که آلمان ۴۱۲، انگلیس ۲۹۱، کانادا ۳۲۹، ایتالیا ۲۳۶ و هلند ۴۲۳ دانشگاه دارد. این تعداد دانشگاه در ایران حدود ۵ هزار میلیارد تومان از بودجه کل کشور را می‌بلعد و نزدیک به ۵۰ درصد از جمعیت بیکار کشور را تولید می‌کند. علاوه بر این بر اساس اعلام سازمان

در کشورهای پیشرفته و چه در کشورهای تازه صنعتی شده و در حال توسعه، چشمگیر و بی‌بدیل ارزیابی می‌شود [۱۹]. در محیط اقتصاد جهانی به شدت متغیر، اهمیت اجتماعی و اقتصادی به یکی از ملاحظات اصلی آموزش عالی در بسیاری از کشورهای جهان تبدیل شده است. دانشجویان تمایل زیادی به کسب آن دسته از تجارب آموزشی دارند که ارتباط مستقیمی با علایق و اهداف فردی یا حرفه‌ای، به خصوص در امکان اشتغالشان داشته باشد. در عین حال، تقاضاهای جدید از آموزش عالی در بسیاری از کشورها توجیه اهمیت اجتماعی و اقتصادی این بخش در خدمت به جامعه را بیش از پیش با اهمیت کرده است. در این راستا، بسیاری از دانشگاه‌ها به سمت ارائه انواع برنامه‌های دانشگاهی کاربردی و حرفه‌ای رفته‌اند که متقاضیان زیادی داشته و با رشد اقتصادی نیز ارتباط دارد [۲۵] و [۲۸].

آموزش عالی هرگز برای آینده جهان در حال پیشرفت به اندازه امروز مهم نبوده است. گرچه آموزش عالی نمی‌تواند توسعه سریع اقتصادی را تضمین کند، اما واقعیت این است که نگهداری و بقای پیشرفت بدون آموزش عالی نیز ناممکن است؛ چرا که آموزش عالی به جامعه کمک می‌کند تا به روشی پایدار، توسعه پیدا کند. به عبارتی دیگر، نقش آموزش عالی، تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه، ترویج و ارتقای دانش و فراهم نمودن زمینه مساعد برای توسعه کشور است [۴۹]. تخصصی شدن در رشته‌های علوم مختلف امروزه یک ضرورت و پاسخگوی نیازهای زمان است، پس اصل مدرک، یک موضوع عقلایی است و اشکالی ندارد. بالطبع وقتی رشته‌ها تخصصی می‌شود، گواهینامه‌ها هم متعدد می‌شود که در واقع اصل وجود این مدرک و گواهینامه؛ امر معقولی است.

در جوامع توسعه‌یافته، تأکید بر تخصص‌گرایی، تضمین‌کننده‌ی حسن انجام کار در زیر شاخه‌های مختلف علوم است که از منظر کارکردگرایی امری پسندیده و مطلوب به شمار می‌رود. اما همزمان با تأکید جوامع توسعه‌یافته بر تخصص‌گرایی، در پاره‌ای از جوامع در حال توسعه از جمله ایران نیز تغییر شکل در معرفت‌شناسی علمی، خود را در قالب «مدرک‌گرایی» نشان داد [۱].

در غرب ابتدا علم جدید ایجاد شد و به دنبال آن فناوری به وجود آمد و پس از آن صنایع رشد کرد و صنایع نیز نیازمند

1. Abach
2. Gibbons
3. Liaghati

۲- مبانی نظری و پیشینه:

مدارک علمی و تحصیلی برای اولین بار در قرن نوزدهم به منظور نکوداشت شایستگی‌های حرفه‌ای، طبقه‌بندی و قشربندی افراد به‌ویژه در گزینش افراد برای استخدام مدرک مورد استفاده قرار گرفت (بون، ۱۹۹۷) و به تدریج مدرک‌گرایی بحرانی را در جهان ایجاد کرد و جوامعی با این ویژگی‌ها را «جامعه مدرک‌گرا» و وضعیت و الگوی حاکم بر چنین جوامعی را مدرک‌گرایی یا مدرک‌مداری نامیده می‌شود. اگر چه اصل وجود مدرک امری ضروری و عقلایی است اما وقتی به صورت منزلت، پرستیژ اجتماعی، حقوق اقتصادی درآید و با وضعیت امرار معاش و شغل آحاد جامعه گره بخورد به شکل تب مدرک‌گرایی در جامعه نمایان خواهد شد.

برخی مدرک‌گرایی را اصطلاحی می‌دانند که رشد نسبت دارندگان مدارک تحصیلی خصوصاً مدارک تحصیلی عالی را توصیف می‌کند. در این دیدگاه مدرک‌گرایی نه به عنوان یک بحران و مسأله اجتماعی، بلکه به عنوان یک واقعیت طبیعی و پدیده اجتماعی تلقی می‌شود. طرفداران این برداشت، مدارک تحصیلی و دارندگان مدارک تحصیلی را به عنوان سرمایه اجتماعی تلقی کرده و به نوعی از مدارک تحصیلی و دارندگان آن‌ها به عنوان ابزارهای توسعه یاد می‌کنند. برخی دیگر مدرک‌گرایی را در ارتباط با عواملی مثل بازار کار، موقعیت و موفقیت شغلی، اقتصادی و نظایر آن مورد بررسی قرار می‌دهند. در این دیدگاه مدرک‌گرایی وضعیتی را توصیف می‌کند که در آن، مدارک تحصیلی برای غربال کردن و گزینش داوطلبان هر شغل مورد استفاده قرار می‌گیرد. «کالینز» نیز مدرک‌گرایی را باوری می‌داند که در آن درجات و مدارک تحصیلی معیار و مقیاس ارزیابی افراد قرار می‌گیرد. بر این اساس، چنین به نظر می‌رسد که پیوستگی مدارک تحصیلی با عملکردهای اقتصادی و پیامدهای اجتماعی از مفروضات اساسی برداشت دوم از مدرک‌گرایی است. با این اوصاف، به نظر می‌رسد جامعه ایران در نوعی وضعیت دوگانه یا بحران مدرک قرار گرفته که برداشت‌های متفاوت از پدیده مدرک‌گرایی را شامل می‌شود [۲].

با اشاره به اینکه گرفتن مدرک ممکن است به دو صورت مدرک‌گیری یا مدرک‌گرایی باشد، فرق‌های این دو باب باید مشخص شود که ارزشی یا ضدارزشی بودن آنها ثابت شود.

سنجش آموزش کشور در سال ۸۰، حدود دو میلیون و ۲۰۰ هزار نفر در کنکور شرکت کرده‌اند که این جمعیت به ۸۰۰ هزار نفر در سال ۹۵ کاهش یافته است؛ این در حالی است که برخی کشورهای اروپایی نظیر نروژ، سوئد، دانمارک، فنلاند و... کمتر از صد دانشگاه باکیفیت تأسیس کرده‌اند. در همین راستا اگر حوزه‌های علمیه را هم به لیست دانشگاه‌های ایران اضافه کنیم می‌توان گفت ایران بزرگ‌ترین تولیدکننده مدرک تحصیلی است.

موضوع مدرک‌گرایی در سیستم‌های آموزش عالی، یکی از معضلات و دغدغه‌های مدیران دانشگاه‌هاست و این پدیده سال‌های زیادی است که گریبانگیر نظام آموزشی و بخصوص آموزش عالی کشور شده که در مراحل بعدی، تبعات آن بر سیستم‌های اقتصادی، اجتماعی به وضوح قابل مشاهده است. با اینکه تاکنون در هیچ یک از ادوار گذشته از مدرک‌گرایی دفاع نشده و همیشه به‌عنوان یک پدیده نکوهید بوده، ولی اینکه چرا تاکنون این موضوع ادامه داشته و هر روز هم نسبت به گذشته وضعیت بدتری پیدا می‌کند به‌عنوان یک پدیده قابل بررسی است، چرا که این پدیده یکی از اصلی‌ترین دلایل کاهش اعتبار مدارک تحصیلی و کاهش کیفیت آموزش است [۷].

در این ساختار جدید، اخذ مدرک بدون توجه به تجربه و تخصص فرد، ملاک اصلی ورود به حرفه و ارتقاء شغلی در نظر گرفته شده که نه تنها به تخصصی شدن امور منجر نمی‌شود، بلکه سیستم اجتماعی را با انبوهی از فارغ التحصیلان بیکار سرخورده و ناکام و مصرف‌کننده‌ی صرف مواجه کرده است [۱].

بنا به اظهار صاحب‌نظران، متأسفانه مدرک‌گرایی در کشور به امر عادی تبدیل شده است و ادامه‌ی حرکت در این مسیر، آموزش عالی را در یک بحران کیفیتی مهلک غوطه‌ور خواهد ساخت. از طرف دیگر، بررسی مطالعات انجام‌یافته نشان می‌دهد که تاکنون مؤلفه‌های کاهش مدرک‌گرایی در نظام آموزش عالی کشور، به طور جامع شناسایی نشده است؛ چرا که پژوهش‌های قبلی، هرکدام از بعدی خاص به مدرک‌گرایی در دانشگاه پرداخته‌اند که نقش هریک از این پژوهش‌ها در شناسایی عوامل مؤثر بر مدرک‌گرایی و پیامدهای آن، در جای خود اهمیت دارد؛ اما کاهش مدرک‌گرایی نیازمند شناسایی همه عوامل تأثیرگذار به صورت جامع است.

1. Buon
2. øllins

در این راستا، مایکل سندل استاد دانشگاه فلسفه سیاسی هاروارد بیان می‌کند با آغاز دهه ۱۹۹۰ تا کنون به نظر می‌رسد عده زیادی از دانشجویان بیش از پیش به این باور رسیده‌اند که موفقیت‌شان نتیجه تلاش خودشان بوده؛ این باور عمومی و انگیزشی که با سخت کوشی و تلاش مداوم در تحصیل و گرفتن مدرک مطمئناً به یک رفاه اجتماعی و تحرک اجتماعی رو به بالا خواهد رسید، در جامعه تثبیت شده است و همگان به آن ایمان دارد. چون سیاست اکثر کشورها به بازنده‌ها و شکست خورده‌ها در طبقه پایین اهمیتی نمی‌دهد و شکست آن‌ها را دلیل بر کمبود دانش می‌دانند همانطور که موفقیت خود را دلیل تلاش و شایستگی خودشان می‌دانند.

این دیدگاه سیاسی و فرهنگی در جامعه می‌گوید: که با گرفتن مدرک تحصیلی و یا تحصیل در یک دانشگاه معتبر کم شدن فاصله‌های طبقاتی و شایسته‌سالاری اصیل محقق می‌شود. یک راه ساده که کشورها، به نظر خود یک فضای کاملاً برابر را برای همگان، چه فقیر و چه غنی و با هر نژاد و مذهبی آماده کرده‌اند که در این بستر به ظاهر عدالت محور همه فقط با تکیه بر تلاش خود این مسیر را طی کنند و به موفقیت برسند. در تحقیقاتی که در انگلیس، هلند، بلژیک، آمریکا و خیلی از کشورهای دیگر انجام شده، دریافته‌اند افرادی که دارای تحصیلات پایین هستند از بقیه قشرها مانند: مسلمانان اقلیت‌ها، سیاه پوستان، افراد فقیر، چاق، نابینا و ... بیشتر مورد تنفر هستند [۲۷].

در بررسی پیشینه پژوهش مرتبط با موضوع مورد تحقیق با دو گروه پژوهش سروکار داریم. بخش عمده تحقیقات انجام شده در این خصوص به بررسی پدیده و بحران مدرک‌گرایی می‌پردازند. در این حوزه می‌توان به نتایج تحقیقات آقا علیزاده کلخوران و ساروخانی (۱۳۹۸) اشاره کرد که مهمترین عوامل اجتماعی مؤثر بر مدرک‌گرایی را به ترتیب قوانین استخدامی کشور، نظام آموزشی، تمایل به کسب منزلت و سرمایه اجتماعی، یافتن هویت متمایز، فشارهای محیطی، رسانه‌های جمعی، چشم و همچشمی و مد گرایی، تظاهر و خودنمایی، جذابیت‌های محیطی بیان می‌کنند و همچنین ضرورت تغییرات زیرساختی قوانین و ساختار آموزشی به منظور گسترش تخصص‌گرایی و شایسته‌سالاری و کاهش مدرک‌گرایی در کشور را متذکر شدند.

در مدرک‌گیری مکشوف اصل است و کاشف فرع، خود حقیقت علم و کمال انسانی اصل و کاشف از آن و آن سندی که از آن ارائه می‌شود فرع است یا به تعبیری دیگر تابع است اما در مدرک‌گرایی حقیقت کاملاً برعکس است، کاشف اصل و مکشوف فرع است یعنی جایگاه ارزشی آنها برعکس می‌شود. مدرک‌گیری در راستای علم زایی است یعنی در راستای زایش و تولید علم است. در مدرک‌گرایی فرایند عکس مدرک‌گیری است، اولاً مکشوف فرع و کاشف اصل است و ثانیاً در جهت علم زدایی است نه علم زایی، علم زدایی یعنی تبدیل علم به اطلاعات پراکنده، کسی که هم و غم او گرفتن مدرک و سند است به صورت طبیعی علم او تبدیل به اطلاعات پراکنده خواهد شد که هم از عمقش کاسته خواهد شد و هم نظم و انسجامش را از دست خواهد داد و تبدیل به اطلاعات عمومی خواهد شد.

در ارتباط با مدرک‌گرایی در محافل علمی دنیا دو نظر وجود دارد: بعضی مدرک‌گرایی را مثبت تلقی می‌کنند و معتقدند تولید مدارک بالا و تخصصی در سطح کلان می‌تواند به پیشرفت و توسعه اقتصادی کمک کند. نتیجه این امر، ارتقای رفاه فردی، موقعیت اجتماعی و اقتصادی افراد و جامعه است. برخی دیگر مدرک‌گرایی را منفی ارزیابی می‌کنند و بر این باورند که اگر تنها معیار پاداش-دهی مدرک قرار داده شود، از دیگر پتانسیل‌های افراد در نظام پاداش‌دهی چشم‌پوشی شده است.

لذا، در رابطه با مفهوم مدرک‌گرایی دو دیدگاه وجود دارد:

۱. برداشت مثبت از مفهوم مدرک‌گرایی: در این برداشت مدرک‌گرایی، رشد دارندگان مدرک تحصیلی، خصوصاً مدارک در سطح آموزش عالی را توصیف می‌کند. در این مفهوم مدرک‌گرایی به عنوان نوعی سرمایه اجتماعی و انسانی تلقی می‌شود [۲۸].

۲. برداشت منفی از مفهوم مدرک‌گرایی: طبق این برداشت، مدرک‌گرایی وضعیتی را توصیف می‌کند که مدرک تحصیلی در طبقه‌بندی و گزینش داوطلبان هر شغل مورد استفاده قرار می‌گیرد. بر اساس این برداشت مدرک‌گرایی به عنوان عنصری غیرتولیدی قلمداد شده که کارکرد اصلی آن غربال کردن افراد می‌باشد. طبق این برداشت شرایط کار خاص و گزینش نیز خاص می‌شود ولی شرایط حرفه‌ای و علمی آن تغییر نمی‌یابد. این تعریف از مدرک‌گرایی در ارتباط با شرایط اقتصادی، بازار کار و پیامدهای اجتماعی می‌باشد [۲۸].

دسته دوم تحقیقات انجام‌شده در این زمینه تحقیقاتی هستند که به بررسی انگیزه‌های ورود افراد به دانشگاه‌ها می‌پردازند که به طور غیرمستقیم به عوامل مؤثر بر مدرک‌گرایی اشاره می‌کنند. در این زمینه می‌توان به مطالعه‌ی انجام‌شده توسط [۱۱] اشاره کرد که از انگیزه‌های ورود زنان به دانشگاه، آگاهی نسبت به حقوق خود، ارتقاء منزلت اجتماعی، جلب مشارکت اجتماعی، افزایش سطح توقع زنان، جاذبه دانشگاه، مقوله مدرک‌گرایی و گستره دامنه‌ای انتخاب همسر را نام می‌برد.

[۱۸] انگیزه‌های دانشجویان برای ورود به دوره‌ی آموزش کاردانی علمی-کاربردی را در شش عامل شغلی و فردی، آموزشی - مؤسسه‌ای، فشار اجتماعی و تبلیغات رسانه‌ای، اصرار و توصیه دوستان و والدین، ورود به دانشگاه و کسب مدرک تحصیلی و محدودیت اقتصادی و شهریه مناسب تحصیلی را دسته‌بندی کرده‌است و نتایج حاکی از این است که عامل شغلی و فردی مهمترین عامل مؤثر در ورود دانشجویان می‌باشد. همچنین وی توجه به ارتقای دانش و مهارت‌های شغلی و رفع نیازهای فردی دانشجویان در اصلاح و بازبینی برنامه درسی این دوره را پیشنهاد داده است.

نتایج بدست‌آمده از تحقیقات ظهیری‌نیا و بهروزیان (۱۳۹۱) نشان می‌دهند که انگیزه‌های اقتصادی - سیاسی (عاملی مهم برای پسران) و پایگاه اقتصادی و اجتماعی، ازدواج و جاذبه محیط دانشگاه در بین دختران به نسبت پسران عوامل مهمتری برای ادامه تحصیل (ورود به دانشگاه) می‌باشد.

سفیری (۱۳۸۵) دلایل روی آوردن زنان به تحصیلات دانشگاهی را انگیزه اشتغال و کسب درآمد و سپس انگیزه‌های دیگری مانند منزلت اجتماعی و ازدواج مطرح کرد. همچنین وی نشان داد اثرات تحصیلات عالی زنان در حوزه‌های فردی_خانوادگی مشهود، ولی در سطح اجتماعی نامشهود است و با ورود دختران به دانشگاه تمایل به جنس مخالف افزایش می‌یابد و میزان آزادی زنان برای انتخاب همسر افزایش می‌یابد در کل ورود زنان به دانشگاه مانند هر پدیده اجتماعی دیگر، یک پدیده دو لبه است که هم می‌تواند فرصت قلمداد شود و هم در برخی جنبه‌ها تهدید به شمار آید و موجب رواج مدرک‌گرایی در جامعه گردد.

از سوی دیگر هنکه (۲۰۰۹) معتقد است تغییرات اقتصادی، سیاسی و جمعیتی اوایل قرن بیستم باعث شد که هویت دانشگاهی و رابطه آن با دولت نیاز به بازبینی مجدد داشته باشد و آموزش عالی خود یک ابزار مهم سیاست‌های ملی اقتصادی باشد و دانشگاه در عین حفظ استقلال بایستی نقش و عملکرد خود را در بازار تعیین می‌کرد.

یافته‌های مؤسسه بیمه‌ای آویوا (۲۰۱۶) گزارشی با عنوان «پشیمانی نسل» نشان می‌دهد که بیش از یک سوم فارغ التحصیلان دانشگاه‌های انگلیس از رفتن به دانشگاه پشیمان شده‌اند و نیمی از آنها معتقدند که شغل فعلی خود را بدون نیاز به مدرک، می‌توانستند کسب کنند.

[۸] علل مختلف و عوامل متعدد پیدایش پدیده مدرک-گرایی را قوانین اداری و استخدامی، رشد ناموزون آموزش عالی، گرایش مدیران به اخذ مدرک، ضعف نهاد آموزش، عوامل فرهنگی، ناکارآمدی برنامه درسی، فشارهای خانوادگی و اجتماعی، تبلیغات رسانه‌ای، کسب جایگاه اجتماعی، رقابت گروه‌های پایگاهی می‌داند.

[۳] در بررسی عوامل مؤثر بر شکل‌گیری کژکاری‌های آموزش عالی با تأکید بر مدرک‌گرایی، نشان داد که عوامل متعددی در شکل‌گیری کژکاری‌های آموزش عالی نقش دارد از جمله: کمی‌گرایی، مدرک‌گرایی، ضعف ساختار مدیریتی. یافته‌های وی نشان داد که کمی‌گرایی به محتوای درسی در آموزش عالی با ضریب همبستگی ۹۴ درصد، مدرک‌گرایی با ضریب همبستگی ۸۸ درصد و ضعف ساختاری با ۳۰ درصد از عوامل مؤثر بر کژکاری‌های آموزش عالی می‌باشد.

[۱۷] معتقدند که افزایش مشارکت زنان در آموزش عالی به مثابه نوعی جبر اجتماعی است، زیرا مدرک‌گرایی و جامعه مدرک‌گرا با مقوله افزایش مشارکت زنان در آموزش عالی بی‌ارتباط نیست و معیار ارزیابی شایستگی افراد، مدارک تحصیلی آن‌ها است.

[۲۱] افزایش قبولی دختران در کنکور را از تبعات یک جامعه مدرک‌گرا می‌داند و مطرح می‌کند راهیابی به دانشگاه برای زنان، ابزاری برای کسب منزلت و شأن اجتماعی و نیز دستیابی به موقعیت‌های جدید گشته است. وی گسترش زنان در آموزش عالی را از تبعات توسعه جامعه و استحاله ارزش‌ها می‌داند.

1. Henkel
2. Aviva

اولویت‌دادن به کیفیت آموزش و پژوهش ضمن دسترسی فزاینده به آموزش عالی، ارائه آموزش و پژوهش متناسب با نیازها و تقاضاهای جامعه، تغییر شیوه‌های مدیریت دانشگاه به منظور تربیت نیروی انسانی کارآفرین، خلاق و مبتکر موجب افزایش تولید علم، نظریه‌پردازی و رقابت‌پذیری در سطح منطقه‌ای و جهانی خواهد شد.

مقدس‌پور و دیگران (۱۳۹۹) در واکاوی پیش‌آیندها و پس‌آیندهای شکل‌گیری و تداوم خط‌مشی توسعه بازاری آموزش عالی کشور هفت پیش‌آیند خاستگاه‌ها، عوامل ساختاری-خط‌مشی‌ای، عوامل زمینه‌ای-فرهنگی، عوامل حرفه‌ای-تخصصی، عوامل فلسفی-وجودی، عوامل اقتصادی بازاری و عوامل مالی-بودجه‌ای و همچنین چهار پیش‌آیند کم‌جانی دانشگاه، مشکلات اجتماعی، مشکلات کارکردی و آثار و تبعات مثبت، استخراج کردند.

از محدودیت‌های پیش‌روی مطالعه حاضر، نبود ادبیات قوی و جامع و نبود مطالعه‌ای در زمینه تجربیات سایر کشورها که بتواند دانش و اطلاعات علمی پژوهشگر را در این حیطه افزایش دهد در دسترس نبود و این یکی از محدودیت‌های اصلی مطالعه بود که مطالعات تطبیقی را با مشکل مواجه نمود. این محدودیت باعث شد تا پژوهشگر از استفاده از ادبیات بین‌المللی در این زمینه در راستای تقویت اجرای پژوهش محروم بماند.

۳- روش‌شناسی :

روش پژوهش مورد استفاده در این تحقیق روش تحلیل محتوای مقوله‌ای از نوع تحلیل اسنادی است. این تحقیق از نظر ماهیت پژوهش توصیفی تحلیلی و از نظر هدف در حیطه پژوهش‌های کاربردی طبقه‌بندی می‌شود. جامعه آماری پژوهش شامل مقالات پژوهشی مرتبط با مدرک-گرایی در حوزه آموزش عالی کشور است. با توجه به هدف پژوهش طبق جدول ۱ در مجموع ۱۵ مقاله پژوهشی داخلی در دوره زمانی ۲۰ ساله (۱۳۸۰-۱۴۰۰) به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند. در انتخاب مقالات از روش نمونه‌گیری هدفمند مورد مطلوب و در دسترس استفاده شد، زیرا به صورت هدفدار به دنبال اسنادی هستیم که از نظر مسئله و اهداف پژوهش غنی و متخصص باشند و بیشتری اطلاعات را در مورد عوامل مؤثر بر مدرک‌گرایی در کشور را داشته باشند.

کارنامه حقیقی و اکبری (۱۳۸۴) در بررسی مشارکت زنان در تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی بیان می‌کند که استان‌های مختلف، از لحاظ تقاضای اجتماعی زنان برای آموزش عالی به صورت همگرا حرکت کرده‌اند. و سرعت همگرایی تقاضای اجتماعی زنان برای آموزش عالی بیش از مردان بوده و این به معنی متفاوت بودن همگرایی در تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی بین مردان و زنان است.

محمدی روزبهانی و طارمی (۱۳۸۴) انگیزه‌های داوطلبان برای ورود به دانشگاه را به ترتیب اولویت: منزلت اجتماعی، محیط اجتماعی دانشگاه، انگیزه شغلی، علاقه تحصیلی و علمی و راه‌حل موقت را از انگیزه‌های اصلی داوطلبان برای ورود به دانشگاه بیان کرده‌اند. همچنین، براساس تحقیق انجام شده برای داوطلبان زن، منزلت اجتماعی، محیط اجتماعی دانشگاه و انگیزه شغلی بیشتر از مردان مطرح بوده‌است و انگیزه علاقه به تحصیل برای مردان مهمتر است.

نتایج تحقیق زارع شاه‌آبادی (۱۳۸۱) نشان می‌دهد که گرایش به آموزش عالی پس از قبولی در دانشگاه کاهش می‌یابد، اما این کاهش در مورد هر دو جنس یکسان نیست و گرایش پسران به آموزش عالی نسبت به دختران بیشتر کاهش می‌یابد و انگیزه‌های مهم دانشجویان در گرایش ورود به دانشگاه‌ها عبارتند: از کسب منزلت اجتماعی، کسب معلومات بالاتر، و تقویت قوه تفکر و درک خود، کسب شغل بالاتر و کسب درآمد بالاتر. رابطه بین درآمد ماهیانه خانواده و انگیزه منزلت اجتماعی و کسب معلومات بالاتر مثبت است و رابطه بین درآمد ماهیانه خانواده و انگیزه‌های کسب شغل بالاتر و درآمد بالاتر منفی است.

محمدیان و رضایی (۱۳۹۵) معتقدند توده‌ای شدن آموزش عالی فرصت‌های زیادی را ایجاد کرده و در مقابل آن نیز گسترش کمی دارای ضعف‌ها و تهدیدات بسیاری بوده‌است که نقاط مثبت آن را تحت‌الشعاع خود قرار می‌دهد پس باید برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری مناسب‌تری از طرف برنامه‌ریزان و دلمردان طراحی و اجرا شود تا نقاط مثبت غالب بر نقاط منفی این پدیده گردد.

در این راستا همتی (۱۳۹۲) بیان کرد اساتید دانشگاهی با وجود موافقت با گسترش کمی، نگرانی‌های عمیقی از دلالت‌های این فرآیند برای نظام دانشگاهی، فرهنگ و ارزش‌های آن و همچنین نظام اجتماعی دارند.

را فراهم می‌آورد، قرار می‌گیرد. پس از کدگذاری باید شمارش فراوانی‌ها یعنی تعداد هر کد در هر واحد تحلیل یا کل متن آغاز شود. پس از اتمام کدگذاری، داده‌های جمع‌آوری شده برای یافتن الگوها و نتیجه‌گیری در پاسخ به سوال تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرند. جدول زیر عناوین مقالات پژوهشی و نام مجلات علمی منتخب را نشان می‌دهد.

تجزیه و تحلیل محتوا، یک شیوه تحقیقی است که برای تشریح عینی، منظم و کمی محتوای آشکار پیام‌های ارتباطی بکار می‌رود. رده‌بندی و کدگذاری دو اقدام لازم و ملزوم در تحلیل محتوا می‌باشند. بعد از رده بندی، برای هر یک از مقوله‌ها یک کد و رمز در نظر گرفته می‌شود. رمزگذاری فرآیندی است که به وسیله آن داده‌های خام به صورت منظم در واحدهایی که امکان توصیف دقیق محتوا

جدول ۱. عناوین مقالات منتخب علمی و پژوهشی

ردیف	عنوان مقاله پژوهشی	نام مجله	پژوهشگران	سال انتشار
۱	بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر گرایش به آموزش عالی در ایران	فصلنامه علوم اجتماعی	زارع شاه آبادی، اکبر	سال ۱۳۸۱
۲	زنان و آموزش عالی	مطالعات راهبردی زنان	ودادهیر، ابوعلی	سال ۱۳۸۱
۳	عوامل انگیزشی داوطلبان برای ورود به دانشگاه	فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی	محمدی روزبهانی، کیانوش؛ طارمی، ابوالفضل	سال ۱۳۸۴
۴	بررسی مشارکت زنان در تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی در ایران	پژوهش زنان	کارنامه حقیقی حسن، اکبری نعمت الله	بهار ۱۳۸۴
۵	زنان و تحصیلات دانشگاهی	مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی	سفیری، خدیجه	سال ۱۳۸۵
۶	چرایی افزایش نسبی ورود دختران به دانشگاه (مطالعه موردی دانشگاه اهواز)	فصلنامه مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)	فاتحی، ابوالقاسم؛ ادیبی، مهدی؛ یزدخواستی، بهجت؛ سعیدی، حسن	سال ۱۳۸۸
۷	بررسی علل گرایش دختران به تحصیلات عالی	فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر	مقدس جعفری، محمد- حسن؛ درستی، امیرعلی؛ یوسف جمال، زهرا	سال ۱۳۸۹
۸	مقایسه عوامل مؤثر در ورود زنان و مردان به دانشگاه	فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه	ظهیری نیا، مصطفی؛ بهروزیان، بهروز	سال ۱۳۹۱
۹	توده‌های شدن آموزش عالی و زندگی دانشگاهی در ایران: تأملی در تجربیات زیستی دانشگاهیان	مدیریت در دانشگاه اسلامی	همتی، رضا	سال ۱۳۹۲
۱۰	توده‌های شدن آموزش عالی: قوت، ضعف، فرصت، تهدید	کنگره ملی آموزش عالی ایران	محمدیان، معصومه؛ رضایی، فاطمه	سال ۱۳۹۵
۱۱	عوامل اجتماعی مؤثر بر شکل‌گیری کزکاری های آموزش عالی (با تأکید بر مدرک‌گرایی)	فصلنامه پژوهش اجتماعی	پارسامعین، کوروش	سال ۱۳۹۶
۱۲	انگیزه‌های دانشجویان برای ورود به دوره‌های آموزش کاردانی علمی کاربردی کشاورزی	پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی	مقدس فریمانی شهرام	سال ۱۳۹۶
۱۳	مدرک‌گرایی: زمینه‌ها، عوامل و پیامدها	اولین همایش ملی آسیب‌شناسی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های حوزه علوم انسانی-اسلامی	سید محمد تقی شاکری	سال ۱۳۹۷
۱۴	بررسی عوامل جامعه‌شناختی مدرک‌گرایی	فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی	آقا علیزاده کلخوران، زینت؛ ساروخانی، باقر	سال ۱۳۹۸
۱۵	پیش‌آیندها و پس‌آیندهای خطمشی بازاری در آموزش عالی ایران	سیاست علم و فناوری	مقدس پور، سعید؛ دانایی فرد، حسن؛ فانی، علی‌اصغر، خانف الهی، احمدعلی	سال ۱۳۹۹

کوربین و استراوس (۱۹۹۰) معتقد است پژوهشگر می‌تواند از سه منبع برای نام‌گذاری خود استفاده کند: مجموعه مفاهیمی که در رشته یا حوزه مربوطه وجود دارد، واژه‌ها و اصطلاحاتی که متخصصان حوزه مربوطه از آن استفاده می‌کنند و عباراتی که شرکت‌کنندگان در پژوهش از آنها بهره می‌برند. در این پژوهش نیز با استفاده از هر سه منبع یاد شده برای داده‌های به‌دست‌آمده از اسناد، کد مناسب اختصاص داده شد؛ بعد از کدگذاری تمام داده‌ها، براساس اشتراکاتی که باهم داشتند تحت یک مقوله فرعی در آمد در مرحله بعدی کدگذاری محوری از طریق دسته‌بندی مقوله‌های فرعی نشان‌دهنده یک مقوله کلی‌تر، نسبت به تعیین مقوله‌های کلی‌تر اقدام شد مراحل کدگذاری و مقوله‌بندی داده‌ها در شکل (۱) نمایش داده شده‌است.

از انتخاب مقالات پژوهشی، فرآیند تحلیل داده کیفی آغاز شد به منظور تحلیل داده‌های کیفی حاصل از تحلیل اسناد پژوهشی از کدگذاری باز، کدگذاری محوری و کدگذاری انتخابی استفاده شد در مرحله اول (کدگذاری باز) از طریق مرور داده‌های کیفی حاصل از تحلیل اسناد پژوهشی و تحلیل جزء به جزء این اطلاعات، مفاهیم (کدهای اولیه) شناسایی شد و تمام جملات و عبارات معنادار اسناد استخراج شد در گام بعدی (کدگذاری محوری) به هر کدام از جمله‌ها و داده‌های معنایی یک کد اختصاص داده شد. در مرحله کدگذاری انتخابی، یافته‌های مراحل کدگذاری قبلی را گرفته و به شکلی نظام‌مند آن را به دیگر مقوله‌ها ربط داده شد و مقوله‌هایی را که به بهبود و توسعه بیشتری نیاز دارند، تکمیل شد.

شکل ۱. مراحل کدگذاری و مقوله بندی داده‌ها

پژوهش حاضر با استفاده از روش پژوهش تحلیل محتوای اسناد به دنبال پاسخگویی به این پرسش بود که دسته بندی مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤثر بر مدرک‌گرایی بر اساس اسناد پژوهشی موجود چگونه است؟

۴- یافته‌های پژوهش:

براساس تحلیل نتایج کدگذاری باز پژوهش، سه دسته کد محوری بسیار کلی و اصلی تحت عنوان مقوله‌های مربوط به شرایط سیاسی و ساختاری، مقوله یا عوامل مربوط به محیط علمی و آموزشی کشور و عوامل مربوط به شرایط اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مدرک‌گرایی شناسایی و مشخص گردیدند. عوامل اصلی و کلی شناسایی شده به شرح جدول ۲ می‌باشند.

در رابطه با روایی بخشی به کدگذاری‌ها دستور العمل کدگذاری تدوین شده در اختیار پنج نفر از خبرگان و متخصصان قرار گرفت که ملاک انتخاب آنان معیارهایی مانند داشتن مدرک دکتری رشته مدیریت و تجربه مفید آموزشی، پژوهشی و چاپ حداقل یک مقاله علمی پژوهشی در یک سال گذشته بود. بعد از دریافت نظرات آن‌ها اصلاحات لازم انجام شد. جهت اطمینان از پایایی پژوهش، از دو نفر به عنوان کدگذار استفاده شد. سپس ضریب پایایی با استفاده از فرمول ویلیام اسکات ۹۱٪ محاسبه شد. با توجه به اینکه ضریب مقدار پایایی بدست آمده بیشتر از ۷۵ است می‌توان ادعا نمود که پایایی پژوهش حاضر در سطح بسیار خوب و قابل قبول است.

1. William scott

جدول ۲. عوامل مؤثر بر مدرک‌گرایی در نظام آموزش عالی

کد محوری	کد باز	منابع
شرایط سیاسی و ساختاری	قوانین و معیارها	[۶]، [۸]، [۳]، [۱۶]، [۱۸]، [۱]، [۲۱]
	ارتقاء شغل و درآمد	[۸]، [۶]، [۱۸]، [۴]، [۳]، [۱۶]، [۱]، [۲۱]
	ضعف زیرساخت‌ها و فضای نامناسب اشتغال	[۱۴]، [۱۷]، [۱۶]، [۱]
	ضعف برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری	[۱۵]، [۱۳]، [۸]، [۱۶]
	ضعف آموزش همگانی و توده‌ای کردن	[۱۶]، [۱۳]، [۲۲]، [۲۱]
	امکان استخدام دولتی	[۸]، [۱]، [۱۸]
محیط علمی و آموزشی کشور	ناکارآمدی برنامه درسی	[۱۴]، [۸]، [۱۷]، [۳]، [۲۲]، [۱]
	ضعف مدیریت دانشگاه‌ها	[۱۵]، [۱۴]، [۱۶]، [۲۲]، [۳]، [۱۸]، [۸]
	ضعف امکانات و زیرساخت‌های لازم	[۱۵]، [۱۳]، [۳]، [۱۷]
	ضعف کیفیت دانشگاه‌ها	[۱۵]، [۱۴]، [۸]، [۱۶]، [۲۲]، [۲۱]
	ضعف تعاملاتی	[۱۵]، [۱۶]، [۲۲]
محیط علمی و آموزشی کشور	عدم توازن جذب دانشجو	[۱۵]، [۱۰]، [۲۲]، [۱۶]
	رشد کمی دانشگاه‌ها	[۱۳]، [۲۲]، [۸]، [۱۶]، [۲۱]
	ضعف استاد	[۱۵]، [۳]، [۸]
	ضعف صلاحیت پذیرفته‌شدگان	[۸]، [۱۸]، [۱۳]
	فقدان پژوهش کاربردی	[۳]، [۲۲]
شرایط اجتماعی و فرهنگی	فرهنگ و نقش نمادین مدرک	[۱۰]، [۱۶]، [۳]، [۸]، [۱]، [۱۸]، [۶]، [۴]، [۱۳]، [۱۷]
	منزلت اجتماعی	[۱۰]، [۶]، [۱۸]، [۱۷]، [۱]، [۳]، [۸]، [۲۲]، [۱۶]، [۴]، [۲۱]
	نقش خانواده و جامعه	[۱۰]، [۸]، [۱۸]، [۳]، [۱۳]، [۸]، [۱]، [۶]، [۲۱]
شرایط اجتماعی و فرهنگی	توسعه فردی و هویت‌یابی	[۸]، [۶]، [۲۲]، [۱]، [۱۷]، [۱۸]، [۸]، [۲۱]
	انگیزه ازدواج	[۶]، [۱۳]، [۱۷]، [۱]، [۸]، [۲۱]
	جاذبه محیطی دانشگاه	[۱۰]، [۱۴]، [۱۷]، [۶]، [۱]، [۱۸]
	نقش زنان	[۱۰]، [۱۴]، [۶]، [۱۳]، [۲۱]
	راه حل موقت	[۱]، [۸]، [۱۸]، [۱۴]

مؤلفه کلی‌تر طبقه‌بندی شدند که در جدول‌های ۳، ۴ و ۵ بر اساس فراوانی نشان داده شده است. در مرحله کدگذاری انتخابی برای تعیین مقوله‌های کلی‌تر؛ بار دیگر تحلیل مقایسه‌ای داده‌ها انجام گرفت. بدین صورت داده‌های کدگذاری شده فرعی در مرحله قبل با یکدیگر مقایسه شدند و مقوله‌هایی که باهم تناسب داشتند در یک مقوله کلی‌تر طبقه‌بندی شدند. مقوله‌های کلی در ۳ دسته ۱- شرایط سیاسی و ساختاری ۲- محیط علمی و

در مرحله اول کدگذاری باز از طریق تحلیل محتوای اسناد پژوهشی کدهای مرتبط با شاخص‌های ارزیابی مدرک‌گرایی به تعداد ۳۳۰ مفهوم (شاخص) شناسایی شد. در مرحله دوم کدگذاری باز، مفاهیم و مقوله‌های مشابه و مشترک از طریق تحلیل مقایسه‌ای در یکدیگر ادغام شدند، بر این اساس مفاهیم در ۱۲۹ شاخص مورد بازبینی و شناسایی قرار گرفت؛ تمام مفاهیم شناسایی شده در ۲۴

جدول ۴. عوامل محیط علمی و آموزشی مؤثر بر

مدرک‌گرایی

اولویت	درصد	فراوانی	مقوله فرعی
۱	۴۶/۷	۷	ناکارآمدی برنامه درسی
۲	۴۶/۷	۷	ضعف مدیریت دانشگاه‌ها
۳	۴۶/۷	۷	ضعف کیفیت دانشگاه‌ها
۴	۴۰	۶	ضعف امکانات و زیرساخت‌های لازم
۵	۳۳/۳	۵	رشد کمی دانشگاه‌ها
۶	۲۶/۷	۴	عدم توازن جذب دانشجو
۷	۲۰	۳	ضعف تعاملاتی
۸	۲۰	۳	ضعف استاد
۹	۲۰	۳	ضعف صلاحیت پذیرفته‌شدگان
۱۰	۱۳/۳	۲	فقدان پژوهش کاربردی

ناکارآمدی برنامه درسی، ضعف مدیریت و کیفیت دانشگاه‌ها دارای بیشترین فراوانی در بین عوامل محیط علمی و آموزشی مؤثر بر مدرک‌گرایی دانشجویان، از اهمیت قابل توجهی برخوردارند، مدرک‌گرایی دانشجویان بخصوص در مقاطع بالاتر که در آنها پژوهش از اهمیت زیادی برخوردار است، در گرو تغییر برنامه‌های درسی و تأکید بر مهارت‌آموزی، شیوه‌های مدیریت دانشگاه‌ها و نتایج مرتبط با آن است. می‌توان گفت کاهش مدرک‌گرایی زمانی محقق خواهد شد که ساختار و شیوه‌های مدیریت دانشگاه‌ها تغییر کند.

جدول ۵. عوامل شرایط اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر

مدرک‌گرایی

اولویت	درصد	فراوانی	مقوله فرعی
۱	۸۰	۱۲	منزلت اجتماعی
۲	۷۳/۳	۱۱	فرهنگ و نقش نمادین مدرک
۳	۶۰	۹	نقش خانواده و جامعه
۴	۵۳/۳	۸	توسعه فردی و هویت‌یابی
۵	۴۶/۷	۷	انگیزه ازدواج
۶	۴۰	۶	جاذبه محیط دانشگاهی
۷	۴۰	۶	زنان
۸	۲۶/۷	۴	راه حل موقت

جدول فوق نتایج کدگذاری و تحلیل محتوا، عوامل شرایط اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر کاهش مدرک‌گرایی را نشان می‌دهد این عوامل شامل منزلت اجتماعی ۸۰ درصد، فرهنگ و نقش نمادین مدرک ۷۳/۳ درصد، نقش خانواده و جامعه ۶۰ درصد، توسعه فردی و هویت‌یابی

آموزشی و ۳- شرایط اجتماعی و فرهنگی طبقه‌بندی و نام‌گذاری شدند. مقوله‌های فرعی به‌دست‌آمده از تحقیق حاضر در جدول‌های ۳ و ۴ و ۵ با قید فراوانی و اولویت ذکر شده است.

جدول ۳ عوامل شرایط سیاسی و ساختاری مؤثر بر مدرک‌گرایی را بر اساس اولویت و تعداد تکرار (درصد فراوانی) نشان می‌دهد که شامل ارتقاء شغل و درآمد، قوانین و معیارها، ضعف آموزش همگانی و توده‌ای کردن، ضعف برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری، ضعف زیرساخت‌ها و فضای نامناسب اشتغال و امکان استخدام دولتی می‌باشد.

جدول ۳. عوامل شرایط سیاسی و ساختاری مؤثر بر

مدرک‌گرایی

اولویت	درصد	فراوانی	مقوله فرعی
۱	۵۳/۳	۸	ارتقاء شغل و درآمد
۲	۴۶/۷	۷	قوانین و معیارها
۳	۲۶/۷	۴	ضعف آموزش همگانی و توده‌ای کردن
۴	۲۶/۷	۴	ضعف برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری
۵	۲۶/۷	۴	ضعف زیرساخت‌ها و فضای نامناسب اشتغال
۶	۲۰	۳	امکان استخدام دولتی

شرایط سیاسی و ساختاری اشاره به ساختارهای سیاسی کشور و سیاست‌های موجود در کشور دارد که باید به سمتی سوق داده شود تا ساختار اقتصادی کشور و ساختار اداری آن اصلاح شود تا مدرک‌گرایی (اخذ مدرک صرف بدون علم) در جامعه کاسته شود. تا زنجیره رشد و پیشرفت کشور دچار تغییر و رشد شود.

جدول ۴ عوامل محیط علمی و آموزشی مؤثر بر مدرک‌گرایی را بر اساس اولویت و تعداد تکرار (درصد فراوانی) نشان می‌دهد؛ که این عوامل شامل ناکارآمدی برنامه درسی، ضعف مدیریت و کیفیت دانشگاه‌ها ۴۶/۷ درصد؛ ضعف امکانات و زیرساخت‌های لازم ۴۰ درصد؛ رشد کمی دانشگاه‌ها ۳۳/۳ درصد؛ عدم توازن جذب دانشجو ۲۶/۷ درصد؛ ضعف تعاملاتی، ضعف استاد و ضعف صلاحیت پذیرفته‌شدگان با ۲۰ درصد و فقدان پژوهش کاربردی با ۱۳/۳ درصد هستند

بخشیدن به این گرایش نقش مؤثری ایفا می‌کند زیرا با دیدی اشتباه در جامعه ناخودآگاه صرف داشتن مدرک نماد موفقیت، توانایی و فرهنگ محسوب می‌شود. در این راستا نیاز است تا تغییرات بنیادین در نظام اجتماعی، نگرش جامعه و افراد در زمینه دانشگاه و تحصیلات در جامعه شکل بگیرد و سیستم و پارامترهای آن به سمت سیستم تخصص‌گرا، باکیفیت و نتیجه‌گرا سوق پیدا کند.

۵- بحث و نتیجه‌گیری:

با بررسی‌های صورت گرفته و بر اساس نتایج حاصل از یافته‌های تحقیق؛ عوامل مؤثر بر مدرک‌گرایی را در ۳ بُعد اصلی؛ بعد شرایط ساختاری و سیاسی با ۶ مؤلفه، بعد محیط علمی و آموزشی با ۱۰ مؤلفه و بعد شرایط اجتماعی و فرهنگی با ۸ مؤلفه؛ نامگذاری و طبقه‌بندی شد و براساس نتایج حاصل از این پژوهش مدل مفهومی (عوامل کاهش مدرک‌گرایی) به صورت زیر حاصل شد.

۵۳/۳ درصد، انگیزه ازدواج ۴۶/۷ درصد، جاذبه‌های محیط دانشگاهی ۴۰ درصد، نقش زنان ۴۰ درصد و راه حل موقت ۲۶/۷ درصد می‌باشد. در بین این عوامل، منزلت اجتماعی با داشتن بیشترین فراوانی اهمیت زیادی را در رواج مدرک‌گرایی دارد که پژوهشگران این مؤلفه را مورد توجه خود قرار داده‌اند و سایر عوامل با فراوانی کمتر در اولویت‌های بعدی قرار گرفته‌اند.

در واقع، فرد به منظور کسب منفعت‌های اجتماعی نظیر به‌دست‌آوردن مقام بالاتر در گروه‌های اجتماعی، بالاتر- رفتن شأن و منزلت اجتماعی خود و یا عضویت در گروه‌های اجتماعی خاص، فرار از سربازی و دیگر مؤلفه‌ها به سمت ادامه تحصیل سوق داده می‌شود. نوعی رابطه متقابل میان مدرک از یک‌سو و از سوی دیگر منزلت و پرستیژ اجتماعی، حقوق اقتصادی و اجتماعی و ... موجب می‌شود که مدرک، عاملی مهم و حیاتی در زندگی اجتماعی چنین جامعه‌ای باشد، در نتیجه جامعه در شدت

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش «عوامل مؤثر در مدرک‌گرایی دانشجویان ایرانی»

الف) شرایط ساختاری و سیاسی

شرایط سیاسی و ساختار اقتصادی کشور با توجه به مشکلات عدیده کشور، نظیر تحریم‌های گسترده، ناکارآمدی اقتصاد و وجود اقتصاد کاذب، کوچک بودن بخش مولد و بخش خصوصی جامعه و بسته بودن بسترهای کارآفرینی در کشور [۹]، قوانین و مقررات سختگیرانه و محیط غیرمنعطف بازار کار [۱]، قوانین اداری و استخدامی کشور [۸] و نبود همخوانی و تناسب لازم میان سطح دستمزد و بهره‌وری [۶]، نبود بازار کار درست، شغل‌های کاذب و همچنین از بین رفتن فرصت استخدام با مدارک پایین‌تر سبب شده‌است تا جوانان به امید کسب فردایی بهتر و کسب درآمد بیشتر [۱۸] به سمت ادامه تحصیل روی بیاورند. با ایجاد تغییرات ساختاری در امر اشتغال و ایجاد ظرفیت‌های لازم برای اشتغال می‌توان از جمعیت و پتانسیل آن برای رشد و رونق اقتصادی در کشور استفاده کرد و بازار کار کشور و معضلات آن را نیز مدیریت نمود. که برای این منظور، با اصلاح قوانین استخدامی، بازبینی مشاغل، ایجاد شرح شغل و شرایط احراز شغل می‌توان نقش مؤلفه‌هایی جز مدرک را در کشور رشد داد و از طرف دیگر به توانمندی‌های افراد شامل تجربه، مهارت و تخصص توجه شود. همچنین با به‌روزرسانی شایستگی‌های افراد و تغییر ملاک‌های شایستگی در جامعه رشد و پیشرفت آنان را رقم بزنند. از طرف دیگر باید قوانین و ساختار استخدامی و منابع انسانی در سازمان‌ها اصلاح شود، شایسته‌سالاری ایجاد شود و از زدوبند در سازمان‌ها جلوگیری شود.

از طرف دیگر [۲۱] و [۲۲]، بر این باورند توده‌ای شدن آموزش عالی در کشور، بدون توجه به نیازهای بازار کار و بخش‌های مختلف صنعتی انجام شده‌است. از جمله مؤلفه‌های بارز توده‌ای شدن، می‌توان به زوال کیفیت در برابر کمیت، کاهش مرجعیت و مشروعیت علم و علم‌ورزی، مدرک‌گرایی، بی‌انگیزگی دانشجویان، بیکاری دانش-آموختگان، از بین رفتن بشاشیت و سرزندگی حیات دانشگاهی، اتلاف سرمایه‌گذاری صورت گرفته، فشار روانی و کاری بیشتر بر اساتید و... اشاره کرد. از جمله دلایل اقامه شده برای بروز مسائل مذکور در جریان توده‌ای شدن، می‌توان به عدم سیاست‌گذاری مناسب، بی‌توجهی به فرهنگ‌های رشته‌ای و افزایش کمی در همه رشته‌ها، آماده نبودن بسترهای سخت‌افزاری و نرم‌افزاری، عدم

تغییر رشته‌های دانشگاهی متناسب با نیازهای جامعه، بی‌توجهی به تقاضاهای موجود در جامعه برای نیروی متخصص و غلبه رویکرد عرضه‌محوری بر تقاضا‌محوری اشاره کرد [۲۲] و [۲۱].

لذا، باید ساختارهای سیاسی کشور و سیاست‌های موجود در کشور به سمتی سوق داده شود تا ساختار اقتصادی کشور و ساختار اداری آن اصلاح شود و این کار توسط متخصصان سیاسی کشور باید رقم بخورد تا زنجیره رشد و پیشرفت شرکت دچار تغییر و رشد شود. بسترهای موجود در ادارات و وجود نظام اداری که باعث مدرک‌گرایی در جامعه می‌شود، اصلاح گردد. با از بین رفتن انحصار دولتی، افزایش استخدام‌ها خارج از دولت، بالا بردن توان سیستم اداری کشور، دانش کارکنان و جلوگیری از فسادهای گسترده در بدنه نظام اداری کشور و ایجاد مشاغل کارآمد و اثربخش در کشور و حذف موازی‌کاری در کشور می‌توان به اصلاح ساختار اداری در کشور امید داشت و با اصلاح ساختار اداری می‌توان به اصلاح روند مدرک‌گرایی در جامعه امیدوار شد.

ب) محیط علمی و آموزشی

از جمله مهم‌ترین عناصر آموزش عالی برنامه درسی است که باید از تناسب و کیفیت لازم برای تحقق اهداف و تحولات مربوط برخوردار باشد تا بتواند نقش مؤثری داشته باشد. در دانشگاه و در سطوح تحصیلات تکمیلی همچنان بر دروس نظری تأکید می‌شود [۲۲] بین دروس نظری متداول و واقعیت آموزشی کشور فاصله زیادی است و در عمل این دروس نظری در خیلی از حوزه‌ها کاربردی ندارد. [۸] این ضعف و ناکارآمدی دانشگاه‌ها با ورود به محیط کار بیشتر آشکار می‌شود. بنابراین، برنامه درسی دانشگاهی باید به گونه‌ای تدوین شود که توانایی، صلاحیت یا شایستگی لازم را در دانشجو و دانش‌آموخته برای مواجهه با حیطه‌های تخصصی به وجود آورد و از تناسب و کیفیت لازم برخوردار باشد.

عملکرد ضعیف آموزشی دانشگاه‌ها از یک سو و سوء مدیریت مدیران دانشگاه و ضعف مدیریتی در دانشگاه‌ها [۳] و عدم توجه به و نوآوری در رشته‌های مختلف، عدم تغییر رشته‌های دانشگاهی متناسب با نیازهای جامعه [۲۲]، تغییر پی در پی مدیران با دیدگاه‌ها و عملکردهای متعارض [۱۶]، عدم استفاده از معیار گزینش ورودی خوب، آسانی پذیرش [۱۸] و فاقد صلاحیت علمی و

جامعه آگاه باشد و هم جامعه و صنعت برای رفع مشکلات خود به سمت دانشگاه بروند و این یعنی نیازسنجی درست آموزشی که سبب ایجاد دوره‌های مهارت‌آموزی و مهارت‌محوری در جامعه خواهد شد. لذا اولویت دادن به کیفیت، ضمن دسترسی فزاینده به آموزش عالی، قطعاً موجب افزایش تولید علم می‌شود. لذا به منظور تربیت نیروی انسانی کارآفرین، خلاق و مبتکر، باید ساختار و کارکرد دانشگاه و همچنین مدیریت دانشگاه و شیوه‌های مدیریت دانشگاه تغییر کند. اگر دانشگاه‌ها می‌خواهند در جهان دانش فردا نقش اساسی ایفا کنند، باید ساختار خود را چنان تغییر دهند که بتوانند با امکانات کمتر، بازدهی بیشتری داشته باشند.

ج) شرایط اجتماعی و فرهنگی

[۱۴] و [۱۸] و [۱]، معتقدند یکی از مهمترین عواملی که در زمینه مدرک‌گرایی تأثیر چشمگیری دارد فشارهای خانوادگی برای اخذ مدرک است. واقعیت این است که فرهنگ غلط حاکم بر جامعه و رقابت بین خانواده‌ها به فشار بر روی فرزندان و سایر رقابت‌ها میان خانواده‌ها به وفور یافت می‌شود و موجب گرانش فرزندان به سوی مدرک‌گرایی می‌گردد.

ارزش‌های اجتماعی جامعه و باورهای جامعه و همچنین فرهنگ‌های موجود در کشور سبب می‌شود تا افراد پیش‌زمینه‌های ذهنی خاصی در زمینه ادامه تحصیل داشته باشند. فرهنگ‌هایی نظیر رقابت با دیگران و چشم و هم‌چشمی [۸]، مدرک‌گرایی [۱]، فضای غیراخلاقی در جامعه علمی، فخرفروشی [۱۶] و فرهنگ سهم‌خواهی و زیاده‌خواهی [۹] و تفکرات و انتظارات مردم از دانشجویان و دانش‌آموزان باید اصلاح شود. با اصلاح فرهنگی می‌توان در زمینه ایجاد بستر برای فرهنگ‌های درست نظیر قناعت، ارزشمندی کار و فعالیت و تلاش در جامعه؛ عدم تقلید از دیگران و عدم تمایل به هم‌رنگی با جمع، داشتن افرادی مستقل، صاحب‌نظر و دارای کنترل روحی و روانی در جامعه خواهیم بود.

انگیزه ازدواج یکی دیگر از مواردی بود که در مقالات مختلف اشاره شده است. افراد در جامعه ایران به منظور تغییر در نحوه همسرگزینی و همچنین پیدا کردن فرصت‌های بهتر و یا نداشتن فرصت ازدواج در سنین پایین و تأخیر در شکل‌گیری خانواده [۸]، علاقه به ازدواج دانشجویی [۱۰]، آزادی بیشتر برای انتخاب همسر

پژوهشی پذیرفته‌شدگان [۸]، رشدهای بی‌ضابطه و بدون قانون دانشگاه و دیگر مؤلفه‌هایی که سبب بروز مشکلات فراوان در ساختار نظام آموزش عالی و دانشگاه شده است، همگی سبب شد تا دانشگاه با مشکل مواجه شود بر این اساس پیشنهاد می‌شود تا مدیریت دانشگاه با تغییر در ساختارها و فرآیندهای آموزشی در دانشگاه و تغییر سیاست‌های دانشگاه به سمت کیفیت‌گرایی سبب ایجاد دانشگاهی پویا، محرک و مولد برای جامعه شود.

یکی دیگر از مقوله‌ها، نقش اعضای هیئت علمی در مدرک‌گرایی است. شاید سیاست کمیت‌گرایی و توسعه کمی بدون توجه به کیفیت [۹] در دانشگاه و نظام آموزش عالی سبب ایجاد مشکل در نسبت استاد به دانشجو [۸] و [۳] و ایجاد درگیری‌های متفاوت برای اساتید شده است. از طرف دیگر مدرک‌گرایی در نظام آموزش عالی که خود سبب گرانش‌های اساتید به مدرک‌گرایی شد و این یعنی ضعف اساتید جذب شده در سیستم و تدریس سنتی آنان و به‌روزشدن این اساتید که خود موجبات بدتر شدن سیستم می‌شود از این رو لازم است تا معیارهای جذب اساتید و دانشجویها به سمت معیارهای کیفی سوق پیدا کند. ارزیابی عملکرد و همچنین ارتقای اعضای هیئت علمی به‌گونه‌ای باشد که به معیارهای مهم و متفاوتی وابسته باشد که این معیارها جدا از مدرک باشند و به پشتکار، دانش، نوآوری و دیگر ملاک‌ها وابسته باشد.

[۲۲] و [۱۶]، معتقدند به منظور تأمین انتظارات جامعه و نیازهای بخش کسب‌وکار، استفاده از شیوه‌های جدید از سوی تصمیم‌گیرندگان آموزش عالی نظیر استفاده از نظام‌های کیفیت در زمینه آموزش عالی، که تأثیر عمیقی در زمینه‌های اجرایی، تدریس، آموزش و تحقیقات دارد؛ الزامی است. در همین خصوص نیز، علت اساسی شکافها و ناکارآمدی نظام آموزش عالی ایران را نبود الگوی کارآمد همراه با فقدان ساختار و نهاد ملی واجد شرایط جهت مدیریت و بهینه‌سازی آموزش عالی کشور می‌دانند.

همچنین، تأسیس بی‌رویه مراکز آموزشی، بیکاری زیاد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی و در نتیجه شکل‌گیری سیاست‌های انفعالی در حوزه آموزش عالی [۵] گردیده و آموزش از کیفیت دور شده است. باید آشتی بین دانشگاه و صنعت و همچنین دانشگاه و جامعه و دیگر بخش‌های آن ایجاد شود تا هم دانشگاه از نیازهای روز صنعت و

مهارت‌آموزی، اشتغال و ایجاد شغل و ثروت به جای تحصیل در جامعه ایجاد شود سبب خواهد شد تا زنان نیازهای اجتماعی و نیاز به حضور در جامعه را با فعالیت‌های مؤثرتر و نقشی پویاتر انجام دهند.

خروج از محیط بسته خانه یا خروج از بلا تکلیفی بعد از دوره متوسطه [۱۴]، نرفتن به سربازی، تعویق انداختن خدمت سربازی [۱۸]، فرار از بیکاری [۱]، انتظارات خانواده [۸] و احساس مسئولیت باعث می‌شود که برخی از جوانانی که تمایل چندانی به ادامه تحصیلات عالی ندارند، برای رهایی از این تنگنا ورود به دانشگاه را به عنوان یک راه حل موقت انتخاب کنند.

لذا پدیده مدرک‌گرایی محصول عوامل و متغیرهای فراوانی است که در بروز و ظهور آن دخالت دارند. بخشی از آن عوامل در نظام آموزشی و محیط علمی کشور، بخشی در نظام ساختاری و سیاسی و بخشی دیگر در نظام اجتماعی و فرهنگی ریشه دارد. ارزش‌های اجتماعی و باورهای جامعه و همچنین فرهنگ‌های غلط موجود در فرهنگ کشور سبب می‌شود تا افراد پیش‌زمینه‌های ذهنی خاصی در زمینه ادامه تحصیل داشته باشند. با اصلاح فرهنگی می‌توان در زمینه ایجاد بستر برای فرهنگ‌های درست نظیر قناعت، ارزشمندی کار و فعالیت و تلاش در جامعه؛ عدم تقلید از دیگران و عدم تمایل به هم‌رنگی با جمع، داشتن افرادی مستقل، صاحب‌نظر و دارای کنترل روحی و روانی در جامعه شاهد خواهیم بود.

۵. سرومحمد، سهیل دیگران. "نسبت سیاست‌های توسعه آموزش عالی و تقاضای اجتماعی. برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی". ۱۱، (۱۳۹۸). ۴۱.
۶. سفیری، خدیجه. "زنان و تحصیلات دانشگاهی". *مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی*. ۱۵، (۱۳۸۶) ۵۶-۵۷.
۷. سیدعلوی، سیدمحمد. "تبیین مدرک‌گرایی در آموزش عالی ایران". *خبرگزاری فارس*. (۱۳۹۶).
۸. شاکری، سید محمد تقی. "مدرک‌گرایی: زمینه‌ها، عوامل و پیامدها". *اولین همایش ملی آسیب‌شناسی پایان‌نامه‌ها و رساله‌های حوزه علوم انسانی-اسلامی*. (۱۳۹۷).
۹. صبوحی، فرناز. "بررسی و تحلیل بیکاری دانش‌آموختگان (دیدگاه‌های مدیران بنگاه‌ها، دانشگاه‌ها

[۲۱]، وجود گزینه‌های بیشتر برای انتخاب همسر (کارنامه حقیقی و اکبری، ۱۳۸۴)، بالارفتن آگاهی برای انتخاب همسر [۱۰]، به سمت تحصیل می‌روند. [۱۷] بر این باورند که دختران برای افزایش فرصت‌های ازدواج به دانشگاه می‌آیند. چرا که دانشگاه باعث بالارفتن آگاهی فرد از زندگی زناشویی و نیز آشنا شدن فرد با افراد جدید و نیز کسب مدارج علمی است که خود باعث بالارفتن منزلت اجتماعی فرد و نیز جبران کمبودهای دیگر و بالطبع بالارفتن فرصت‌های ازدواج فرد می‌شود.

فرد به منظور حفظ جایگاه اجتماعی بالاتر [۱۸] و کسب عناوین و القاب [۱] و دیگر مزایا نظیر حضور در محیط دانشگاه [۱۴]، عضویت در گروه اجتماعی خاص [۱۰] و کسب فرصت اجتماعی بالاتر [۶] به سمت مدرک‌گرایی سوق داده می‌شود. باید ساختارهای اجتماعی را تغییر داد و معیارهای اجتماعی برای جایگاه افراد را شخصیت درست و سالم، زندگی به شیوه اجتماعی و مردم‌دارانه، کسب درآمد حلال و ارزش نهادن به کار را به عنوان معیارهای دارای ارزش در جامعه مطرح نمود. تا بر این اساس نقش مدرک کم رنگ تر شود و افراد برای حفظ جایگاه بالاتر به سمت ارزش‌های واقعی اجتماعی سوق یابند.

با حضور زنان در جامعه و تغییر ساختارهای اجتماعی، تقاضا برای تمامی حوزه‌ها مخصوصاً تقاضای نظام آموزشی افزایش پیدا کرد. اگر مسیرهای جایگزین تحصیل مانند

منابع

۱. آقا علیزاده کلخوران و زینت. باقر ساروخانی. "بررسی عوامل جامعه‌شناختی مدرک‌گرایی". *فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی*. بهار ۱۳۹۸. دوره جدید، ۱۵.
۲. باشگاه اندیشه. *درآمدی بر رواج پدیده‌ای به نام مدرک‌گرایی در جامعه*. (۱۳۹۶).
۳. پارسا معین، کوروش. "عوامل اجتماعی مؤثر بر شکل‌گیری کژکاری‌های آموزش عالی (با تأکید بر مدرک‌گرایی)". *فصلنامه پژوهش اجتماعی*. سال دهم. شماره سی و هفت. (۱۳۹۶ زمستان).
۴. زارع شاه‌آبادی، اکبر. "بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی مؤثر بر گرایش به آموزش عالی در ایران". *فصلنامه علوم اجتماعی*. دوره: ۹. ۱۸. (۱۳۸۱).

۲۱. ودادهیر، ابوعلی. "زنان و آموزش عالی". *مطالعات راهبردی زنان*. ۵۱. (۱۳۸۱).
۲۲. همتی، رضا. "توده‌ای شدن آموزش عالی و زندگی دانشگاهی در ایران: تأملی در تجربیات زیستی دانشگاهیان". *مدیریت در دانشگاه اسلامی*. ۲. ۱. (۱۳۹۲).
23. Adams, John E. "A Study to Determine the impact of a percal- lege internvention on early adolescent asparition& motivation for College West Virjnia". *Black Sburg, virjnia*. (1997).
24. Albert, Cecilia. "Higher education demand in Spain: The influence of labour market signals and family background". *Higher education*. 40. 2. 2000. 162-197.
25. Altbach, P.G. "The logic of mass higher education". *Tertiary education and management*. 5. (1999). 107-124.
26. Colbeck, C. "Creating an Academic Identity, Pensilvania. Pensilvaniya University Press". (2005).
27. Collinson, Patrick. "More than a third of UK graduates regret attending university". (2016). <https://www.theguardian.com>.
28. Contreras, Alan, and George Gollin. "The Real and the Fake: Degree and Diploma Mills". *Change*. 41.2. (2009). 36-43.
29. Elliot, Larry. "Huge increase in number of graduates 'bad for UK economy". *CIPD*. (2016).
30. Enders, J. "Higher education, internationalization, and the nation-state: Recent developments and challenges to governance theory". *Higher Education*, 47. (2004). 361-382.
31. GÖLPEK, F. & Çiftçioglu, N. "Socio-Economic Factors in Demand for Higher Education: Sample of Gaziantep Province". *International Journal of Business and Social Science*. 5. 1. (2014). 121-134.
32. Gould, Julie. "How to build a better PhD. NATURE." 528. (2015). 22-25.
33. Green, Francis. Henseke, Golo. "Cross-National Deployment of "Graduate Jobs": Analysis Using a New Indicator Based on High Skills Use.," Research in Labor Economics, in: Solomon W. Polachek & Konstantinos Pouliakas & Giovanni Russo و دانش‌آموختگان). "سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، سمینار ارائه نتایج طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص. (۱۳۸۱).
۱۰. ظهیری نیا، مصطفی، و بهروز بهروزیان. "مقایسه عوامل مؤثر در ورود زنان و مردان به دانشگاه". *فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه*. ۳، ۴. (۱۳۹۱).
۱۱. فاتحی، ابوالقاسم، دیگران. "چرایی افزایش نسبی ورود دختران به دانشگاه (مطالعه موردی دانشگاه اهواز)". *فصلنامه مطالعات راهبردی زنان (کتاب زنان)*. ۱۱، ۴۴ (مسایل دختران)؛ (۱۳۸۸). ۱۷۳-۲۰۴.
۱۲. قانع‌ی راد، محمدمین. "توسعه ناموزن آموزش عالی: بیکاری دانش‌آموختگان و مهاجرت نخبگان. رفاه اجتماعی". ۴، ۱۵؛ (۱۳۸۳). ۱۶۹-۲۰۸.
۱۳. کارنامه حقیقی، حسن، و نعمت‌الله اکبری. "بررسی مشارکت زنان در تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی در ایران". *پژوهش زنان*، ۳، ۱. (۱۳۸۴).
۱۴. محمدی روزبهانی، کیانوش، و ابوالفضل طارمی. "عوامل انگیزشی داوطلبان برای ورود به دانشگاه". *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*. ۳۷ و ۳۸. (۱۳۸۴).
۱۵. محمدیان، معصومه، و فاطمه رضایی. "توده‌ای شدن آموزش عالی: قوت، ضعف، فرصت، تهدید". *کنگره ملی آموزش عالی ایران*. ۱. (۱۳۹۵).
۱۶. مقدس پور، سعید، دیگران. "پیش‌آیندها و پس‌آیندهای ختمی‌بازاری در آموزش عالی ایران". *سیاست علم و فناوری*. ۱۲، ۱. (۱۳۹۹).
۱۷. مقدس جعفری، محمد حسن، امیرعلی درستی، و زهرا یوسف‌جمال. "بررسی علل گرایش دختران به تحصیلات عالی". *فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد شوشتر*. ۴، ۱۰. (۱۳۸۹).
۱۸. مقدس فریمانی، شهرام. "انگیزه‌های دانشجویان برای ورود به دوره‌های آموزش کاردانی علمی کاربردی کشاورزی". *پژوهش مدیریت آموزش کشاورزی*. ۴۲. (۱۳۹۶).
۱۹. ملکی نیا، عماد. "بررسی نقش و جایگاه نظام آموزش عالی در توسعه اقتصادی". *کنگره ملی آموزش عالی ایران*. ۱. (۱۳۹۵).
۲۰. مومنی، حسن. "تبیین نظری پدیده بی‌انگیزگی تحصیلی دانش‌آموزان". *فصلنامه نوآوری آموزشی*. (۱۳۹۵).

- Economics, University of Copenhagen*. (2003-2005).
46. Kraak, A. "Changing Modes New Knowledge Production and its Implications for Higher Education in South Africa". *Human Sciences Research Council (HSRC)*. (2000).
47. Lea, S. "Factors That Influence Students' Desires to Attend Higher Education". *Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for The Degree Doctor of Education Seton Hall University*. (2009).
48. Lee, Yen Nee. "Rethinking Singapore's education: from emphasis on grades to constant retraining of workers." (2017). <https://www.cnbc.com>.
49. Liaghati, H., Yazdi, M. and Mobarghaee Dinan, N. "Analytical Investigation of Environmental Higher Education Status in Iran". *Environmental Education and Sustainable Development Journal*. 5.4. (2017). 63- 75.
50. Lotka, A.J. (1996). "The frequency distribution of scientific productivity", *Journal of the Washington academy of sciences*, Vol.16, No, 12, 318.
51. Mayhew, Ken. Deer, Cécile. Dua, Mehak. "The Move to Mass Higher Education in the UK: Many Questions and Some Answers". *Oxford Review of Education*. 30. 1. Special Issue: Business, Education and Vocationalism. (2004). 65-82.
52. Mohamedbhai, G. "The Effects of Massification on Higher Education in Africa". Association of African Universities. Available at: <http://www.aau.org/sites/default/files/announcement/docs/massification.pdf>. (2008).
53. Shin, J.C. & G. Harman. "New Challenges for Higher Education: Global and Asia-Pacific Perspectives". *Asia Pacific Education Review*. 10. (2009). 1- 13.
54. UNESCO. "Global flow of tertiary level students. Retrieved from <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flowviz.aspx>. (2014).
- & Konstantinos Tatsiramos (ed.), "Skill Mismatch in Labor Markets". 45. 41-79.
34. Grolleau, Gilles. Lakhali, Tarik. MzoughiAn, Naoufel. "An Introduction to the Economics of Fake Degrees". *Journal of Economic Issues*. 42. 3. (2008). 673-693.
35. Habibi, Nader. "Iran's Crisis of Overeducation: Causes and Ramifications". *Middle East policy Brief Series, Crown Center for Middle East Studies*. February 2015, (2015). 89.
36. Habibi, Nader. "Higher Education Policies and Overeducation in Turkey." *European Journal of Higher Education*. 7.4. (2017). 440-449.
37. Healy, Joshua. "Graduating into a weak job market: why so many grads can't find work". www.shutterstock.com.au. (2015).
38. Henkel, Mary. "Academic identity and autonomy in a changing policy environment." *Higher education* .49.1-2. (2005). 159.
39. Henkel, Mary. "Can academic autonomy survive in the knowledge society? A perspective from Britain." *Higher Education Research & Development*. 26.1.(2007). 89.
40. <https://www.aviva.com>
41. Humphreys, Debra. "Should All Students Go to College? The Media Obsession with the Wrong Question." (2010).
42. Hyman, M.R and Hu, J. "Assessing faculty beliefs about the importance of various marketing job skills". *Journal of Education for Business*. 8.(2005). 3-18.
43. Imka, Megan "Explaining Credentialism in Higher Education Using Robert Park and Karl Marx". *Institution: Ohio Northern University*. (2009).
44. Institute for Research and Planning in Higher Education. "Statistics of Education Report, various years (persian)". (2011).
45. Jaeger, Mads Meier and Anders Holm. "Which Background Factors Matter more in Intergenerational Educational Attainment: Social Class, Cultural Capital of Cognitive Ability? A Random Effects Approach". *CAM (Centre for Applied Microeconometrics), Institute of*

